

УДК 330.322:339

I. С. Герасименко

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В КОМПЛЕКСНОМУ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Досліджується сутність та основи формування механізмів державного управління інвестиційними процесами в комплексному розвитку регіонів. Проаналізовано теоретичні підходи до формування і управління інвестиційним процесом в регіоні. Визначено алгоритм формування механізмів державного управління інвестиційними процесами в комплексному розвитку регіонів.

Essence and bases of forming of mechanisms state administration investment processes are investigated in complex development of regions. Theoretical approaches are analysed to forming and investment process control in a region. The algorithm of forming mechanisms of state administration investment processes is certain in complex development of regions.

Ключові слова: державне управління, інвестиційний процес, комплексний розвиток регіону, механізм державного управління, регіон, регіональна економіка, управління інвестиційним процесом.

Key words: state administration, investment process, complex development of region, mechanism of state administration, region, regional economy, investment process control.

ВСТУП

В умовах становлення і розвитку в Україні ринкових відносин особливу значущість набуває дослідження інвестиційного процесу на регіональному рівні, як основи комплексного розвитку регіону та забезпечення переходу до більш якісного, інвестиційно-інноваційного типу зростання, яке детермінують масштабні інвестиції. Не зважаючи на значний природно-виробничий потенціал, розвинуті наукові школи для створення інновацій, темпи соціально-економічного розвитку регіонів України залишаються доволі повільними. Виникає протиріччя між наявними можливостями для розвитку та фактичним рівнем їх використання. Багато в чому проблемним питанням у розв'язанні цього протиріччя вбачається недостатня ефективність інвестиційних процесів, які відбуваються в регіонах нашої держави. Між тим, саме від інвестиційних процесів залежить сталий розвиток територій, який супроводжується гармонійним поєднанням завдань екологічної, економічної та соціальної підсистем регіону. Особливо гостро ці проблеми проявляються на депресивних територіях, де інтенсивність протікання інвестиційних процесів навіть при сформованих сприятливих умовах гальмується виснаженим станом природно-ресурсного потенціалу, відсутністю можливостей для впровадження інновацій. Таким чином, постає об'єктивна необхідність у розробці принципово нових концептуальних засад активізації інвестиційного процесу в регіоні для здійснення комплексного регіонального розвитку, що забезпечить економічний, соціальний, екологічний прогрес.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Ефективне державне управління зумовлює необхідність досконалого знання об'єкта управління. У науковій літературі з державного управління дослідженню загальних теоретико-методологічних засад управління інвестиційними процесами приділяється велика увага. Ця проблема в літературі є однією з найбільш продуктивних. Серед вчених, чії наукові праці складають основний науковий доробок у зазначеній галузі, Б. Адамов, І. Бережна, С. Бойко, В. Василенко, В. Геєць, М. Долішній, О. Дацій, В. Дорофійенко, С. Злупко, М. Карлін, С. Мочерний, С. Пирожков, Т.В. Покотило, Я. Побурко, М. Чумаченко, О. Шаблій та багато інших.

Проблемами інвестиційного забезпечення соціально-економічного, екологічного розвитку регіонів України займалися різні вчені, урядовці, виробничники. Так, було розроблено спеціальні методи, спрямовані на підвищення активності суб'єктів інвестиційної діяльності, на основі системного підходу було об'єднано різні механізми регулювання регіонального розвитку у єдину керовану систему. Особливу увагу приділяється розвитку проблемних регіонів, математичній формалізації умов сталого розвитку, обґрунтування стратегічних векторів розвитку окремих територій України [1-7;10].

Однак, не дивлячись на значний науковий доробок, залишаються системні проблеми формування концептуальних засад забезпечення комплексного розвитку регіонів на основі поширення інвестицій і впровадження інновацій. Недостатньо вивченими є питання формування механізмів державного управління комплексним регіональним розвитком на основі інвестиційних процесів, дослідження нових властивостей інвестиційних процесів у сучасних економічних умовах, моделювання процесу формування регіонального інвестиційного клімату.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Виходячи з наявних завдань, що полягають у підвищенні ефективності управління інвестиційними процесами в регіонах, мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних засад формування механізмів державного управління інвестиційними процесами в комплексному розвитку регіонів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Розміття суб'єктів інвестиційного процесу, джерел інвестування, необхідність зміни всієї системи відтворювальних відносин у цій сфері, входження нашої країни у світовий інвестиційний ринок вимагають системного підходу до теорії інвестицій, їх наукового визначення як «ресурсу» розвитку та розробки інструментів управління інвестиційними процесами на рівні регіонів.

Інвестиційний процес є інтегруючим за своїми властивостями та первинним в забезпеченні комплексного розвитку регіону, якому в науковій літературі приділяється значна увага. Відповідно до трактування інвестицій як економічної категорії У. Шарп, Г. Александер, Дж. Бейлі, в достатньо вузькому трактуванні пов'язують інвестиційний процес з тим, яким чином інвестор приймає рішення при виборі цінних паперів, обсягів та термінів вкладень [12, с. 1]. Українські

економісти пов'язують інвестиційний процес з обґрунтуванням і реалізацією багатьох інвестиційних проектів [8, с. 30]. Очевидно, що для господарської системи, яка тільки почала формуватися, трактування інвестиційного процесу через механізм придбання і вкладання цінних паперів та через реалізацію багатьох інвестиційних проектів значно обмежує об'єкт дослідження і не охоплює всіх складових становлення господарської діяльності, що зумовлює необхідність дослідження даної інтегративної категорії у процесі становлення нової системи управління.

Узагальнюючи різновекторні підходи до сутнісного змісту категорії вважаємо, що інвестиційний процес на регіональному рівні можна визначити як цілісний об'єкт з можливими протилежними причинно-наслідковими векторами руху базових складових, які включають: взаємоперетворення форм вартості та її самозростання; формування умов інвестиційної діяльності (правових, інституційних, фінансових, організаційних, соціальних, техніко-технологічних, екологічних); інвестиційну діяльність; функціонування інвестиційного середовища; функціонування управлінських, фінансових, соціальних, техніко-технологічних, інноваційних, екологічних, товарних, споживчих циклів; взаємодію суб'єктів господарювання; споживання інвестиційних ресурсів та інвестиційних товарів.

Відповідно до трактування сутності інвестиційного процесу, трактується й управління ним. Так Ф. Дж. Фабоцці у процес управління включає п'ять етапів [11, с. 2]: формулювання інвестиційної мети; формування інвестиційної політики; вибір портфельної стратегії; вибір активів; вимір та оцінка ефективності інвестицій. Дане трактування не включає елементів інвестування, які вже діють автоматично, а в умовах становлення нового господарського механізму вони або відсутні, або тільки починають формуватися. Ще одним із недоліків наукового аналізу є знак рівності між інвестиційним проектом та інвестиційним процесом, які відрізняються між собою за сутністю, структурою, проблемами, механізмами реалізації та ін.

Історична ретроспектива розвитку інвестиційних теорій, світовий досвід їхнього застосування в контексті реалізації управлінського інструментарію держави свідчить, що науковці завжди приділяли увагу змісту і принципам державного управління інвестиційними процесами.

Принципи управління інвестиційним процесом представляють собою об'єктивні закономірності раціональної організації та здійснення державою функцій управління, спрямованих на забезпечення ефективного залучення та використання інвестицій. До основних принципів державного управління інвестиційними процесами, що мають забезпечити комплексність регіонального розвитку можна віднести:

- підвищення ефективності використання бюджетних інвестиційних ресурсів на основі їх конкурсного розміщення, змішаного державно-приватного фінансування пріоритетних інвестиційних проектів, представлення державних гарантій по приватних інвестиціях і посилення державного контролю за цільовим використанням бюджетних коштів;
- створення умов для вдосконалення корпоративних стосунків, приведення рівня корпоративного управління у вітчизняних компаніях до міжнародних стандартів;
- зниження реальних процентних ставок до рівня, що відповідає ефективності інвестицій в реальний сектор економіки;
- формування організаційно-правових передумов зниження інвестиційних ризиків з метою стимулювання внутрішніх і зовнішніх інвестицій, а також вкладів населення.

У процесі управлінської діяльності здійснюються різноманітні за своїм змістом та призначенням функції, які можна об'єднати у три групи: загальні, спеціальні та допоміжні.

До загальних функцій управління належать: інформаційна, керівна, прогнозування, планування, організація, координація, контроль.

Проаналізувавши спеціальні функції державного управління інвестиційним процесом, їх можна умовно розділити на дві групи: функції по залученню інвестицій та функції по використанню інвестицій.

Серед функцій по залученню інвестицій можна виокремити: визначення пріоритетних напрямів структурно-інвестиційної політики, пріоритетних напрямів використання інвестицій; формування державної політики щодо залучення інвестицій; участь у міжнародному економічному співробітництві, роботі міжнародних економічних і фінансових організацій з метою залучення іноземних інвестицій, укладення міжнародних договорів з питань іноземного інвестування; здійснення обліку інформації щодо джерел інвестицій, потреб у їх залученні, напрямів та ефективності використання; створення сприятливих умов для діяльності інвесторів на території України та ін.

До функцій по використанню інвестицій можна віднести: організацію експертизи та конкурсного відбору інвестиційних проектів і програм, пошук їх виконавців; організацію збирання, вивчення й узагальнення пропозицій суб'єктів інвестиційної діяльності щодо надання та отримання інвестицій, ведення обліку заявок інвесторів та реципієнтів на участь в інвестиційних проектах і програмах; здійснення реєстрації інвестиційних проектів і програм.

Спеціальними функціями державного управління інвестиційним процесом, які уособлюють у собі таку загальну функцію управління, як інформаційна, є: інформування відповідних державних органів про можливість надання інвесторам пільг, що можуть бути передбачені законодавством та міжнародними договорами України; надання консультацій та забезпечення обміну інформацією між українськими та іноземними учасниками інвестиційних процесів, сприяння формуванню інфраструктури для забезпечення інвестиційної сфери міжнародного співробітництва в Україні; створення системи інформаційного супроводу проектів і програм міжнародного інвестиційного співробітництва, використання накопиченої інформації для економічного оцінювання інвестиційних проектів і програм, надання довідок, ведення звітності.

Активізація інвестиційних процесів на регіональному рівні потребує активного державного втручання шляхом розробки механізмів реалізації стратегічних і тактичних завдань. Це передбачає визначення реальних джерел, напрямів, структури інвестицій, здійснення раціональних і ефективних заходів для виконання загальнодержавних, регіональних і місцевих соціально-економічних і технологічних програм з метою зміцнення інвестиційного потенціалу регіону, збільшення обсягів інвестицій у реальний сектор економіки, забезпечення відтворювальних процесів. Проте визначення даних "механізмів" ще не знайшло свого остаточного відображення. У науковій літературі і в практичній діяльності органів державної влади часто користуються цим поняттям без чіткого визначення його складових, беручи за основу лише окремі аспекти механізмів (форми та методи) чи ступінь впливу на вирішення соціально-економічних проблем.

На основі вищезазначеного та враховуючи потреби в забезпеченні комплексності регіонального розвитку вважаємо, що механізм державного управління інвестиційним процесом - це цілеспрямований вплив держави на регіональний інвестиційний процес за допомогою принципів, функцій, форм, методів, засобів, інформації з приводу формування та розміщення інвестиційних ресурсів з метою погодження інтересів між учасниками інвестиційного процесу для досягнення цілей комплексного розвитку регіону, досягнення яких виявляється в економічному, соціальному, екологічному прогресі.

В контексті забезпечення комплексності регіонального розвитку, управлінський вплив має бути сконцентровано і на формуванні інвестиційного середовища. Інвестиційне середовище є сферою взаємодії суб'єктів інвестиційного процесу, умови якого формуються інтегративними соціальними, правовими, організаційними, економічними, фінансовими, екологічними, інституціональними, техніко-технологічними, інформаційно-інтелектуальними, духовно-моральними, національно-етнічними чинниками, функцією яких є постачання та утворення необхідних ресурсів, перетворення їх на інвестиційний потенціал, який має бути достатнім для задоволення суспільних, колективних та індивідуальних потреб.

Розглянувши ряд теоретичних підходів до формування механізму державного управління, можна визначити його основні структурні елементи та запропонувати алгоритм формування механізму державного управління регіональних інвестиційних процесів. Алгоритм механізму складається із сукупності послідовних кроків: "суб'єкт управління - суперечності - об'єкт управління". Враховуючи складність об'єкта, вважаємо, що першочерговим етапом формування

даного механізму має бути встановлення суперечностей між суб'єктом та об'єктом управління, а також усередині об'єкта чи суб'єкта.

Урахування такого чинника, як суперечність дозволяє визначити специфіку розвитку як суб'єкта так і об'єкта [9, с. 160]: "суперечності - принципи управління", на основі визначених суперечностей необхідно встановити принципи управління, це дозволить у подальшому уникнути суб'єктивізму при формуванні цілей щодо розвитку та функціонування об'єкта управління та узгодити інтереси учасників інвестиційного процесу. Наступним кроком є визначення принципів та цілей управління.

Головною метою механізму державного управління інвестиційним процесом є підвищення інвестиційної активності суб'єктів господарювання в регіоні, що виражається у зростанні обсягів інвестиційних ресурсів, які залучаються в регіональні інвестиційні проекти. Досягнення мети механізму реалізується через такі цілі:

- розвиток регіонального інвестиційного ринку;
- підвищення ефективності діяльності регіональних органів влади в інвестиційному процесі.

Цілі, у свою чергу, реалізуються через комплекс взаємозв'язаних із ними завдань. У результаті формується дерево цілей і завдань механізму: "пріоритети управління - завдання управління". Послідовно визначені цілі та пріоритети дозволяють встановити завдання, які є засобом досягнення цілей.

Взаємоузгоджене поєднання "цілі-пріоритети-завдання" визначають умови та спрямованість діяльності суб'єкта управління на формування основних умов, які необхідні для активізації інвестиційного процесу.

Наступним етапом є визначення завдань і критеріїв управління. Останні доповнюють поняття цілі і вказують ефективний спосіб їх досягнення. Якщо є наявність інформація про критерії і вони є кількісними, зв'язавши аналітичним виразом цілі і ресурси її досягнення будуть визначатися як критеріїв ефективності, або критеріїв функціонування системи. Критеріїв ефективності інвестиційного процесу мають враховувати: екологічний, технологічний, економічний, соціальний аспекти.

Стрімке економічне зростання в цілому можливе завдяки вкладенню капіталів в інноваційні технології, які змінюють наше уявлення про виробничий процес. Це екологічно чисті технології, які зберігають енергетичні ресурси. Важливість екологічного критерію полягає в тому, що він є основною ланкою, яка забезпечить перемогу в конкурентній боротьбі на міжнародному ринку товарів і послуг. Наступним критерієм є економічний, що характеризує безпосередню економічну ефективність інвестиційного процесу. Ігнорування цього критерію призводить до того, що на сьогодні неможливо оцінити ефективність діяльності органів виконавчої влади в центрі і на місцях, які, у першу чергу, зобов'язані брати на себе відповідальність за стан справ у цій сфері. Важливим критерієм, на який має бути спрямовано весь інвестиційний процес, є соціальний.

Тому критеріїв управління є відбитком різноманіття проявів життєдіяльності людини та суспільства, що визначають множину цілей інноваційно-інвестиційного розвитку. Послідовність наступних етапів формування алгоритму передбачає визначення:

- "критеріїв управління - фактори управління", визначає фактори управління, на які потрібно застосовувати вплив, щоб досягти поставлених цілей. Такими факторами можуть бути властивості і елементи об'єкта в цілому, властивості цих елементів, їх зв'язки з іншими елементами, зв'язки об'єкта управління з інвестиційним середовищем;
- "фактори управління - методи управління", встановлює методи управління, які впливають на фактори управління. Характер впливу залежить від природи фактора і його сприйнятливості до тих або інших методів;
- "фактори управління - ресурси управління" та "методи управління - ресурси управління". Даний крок полягає у визначенні сукупності необхідних ресурсів управління (інвестиційних ресурсів), за допомогою яких здійснюється вплив на стан відповідних факторів. Обмеження в ресурсах передбачає перегляд складу визначених факторів або методів впливу на них. Це потребує зміни встановлених цілей та приведення їх у відповідність з реальними можливостями впливу на фактори.

Слід відмітити, що ефективність системи державного управління забезпечується не тільки наявністю прямого зв'язку, а й зворотного. Якщо прямий зв'язок є передачею керуючої дії від суб'єкта до об'єкта управління, то зворотній зв'язок - передача інформації про результати керуючої дії в зворотному напрямку. Згідно з принципом зворотного зв'язку, управління може здійснюватися тільки в тому випадку, якщо керуюча система одержуватиме інформацію про ефект, який досягнутий тією чи іншою дією керованої системи, про досягнення або недосягнення запланованого результату. Невідповідність фактичного стану системи із заданим і є тим корегуючим сигналом, який викликає перебудову системи, з тим щоб вона функціонувала в заданому напрямі. Зворотний зв'язок є одночасно регулюючим та захисним засобом: надходження в канали зворотного зв'язку інформації з "виходу" системи про кінцеві результати і порівняння її із заданим станом дозволяють виявити розбіжності і відрегулювати поведінку системи відповідно до заданої мети. Зниження ефективності може бути наслідком відсутності або неповноти інформації про об'єкт суб'єктом управління, що не дозволяє останньому визначити раціональність і ефективність управлінських заходів для його підвищення.

ВИСНОВКИ

Інвестиційний процес має бути у сфері постійного державного впливу, об'єктом державного управління. Його суспільна природа зумовлена: комплексністю та причинно-наслідковою залежністю різноспрямованих потоків капіталу; невизначеністю якісно-кількісного переходу в процесі розвитку виробництва, циклічністю руху капіталу, що потребує управління на базі структуризації системних ресурсів виробництва, взаємоузгодження та організації господарської діяльності суб'єктів регіону.

Враховуючи, що інвестиційний процес повинен сприяти комплексному розвитку регіону, відповідні механізми державного управління мають стати способами розв'язання суперечностей інвестиційного процесу, послідовною реалізацією дій, які базуються на основоположних принципах, цільовій орієнтації, функціональній діяльності з використанням відповідних форм і методів управління.

За формою подання механізм державного управління інвестиційним процесом є структурно-функціональним змістом процесу управління як взаємодії суб'єкта і об'єкта, єдності діяльності і відносин, функціонування відповідної системи (інвестиційної чи інвестиційно-інноваційної). Механізми державного управління інвестиційним процесом відображають взаємозв'язок явищ дій і заходів, результатом яких є узгодження інтересів, визначення цілей, розробка рішень та їх реалізація за допомогою ресурсів держави (влада, апарат, засоби та методи управління).

При формуванні механізмів державного управління інвестиційним процесом необхідно виокремлювати блоки їх формування та реалізації. Перший містить потреби, інтереси, суперечності, цілі, волю, мотиви, стимули інвестування; другий - рішення, дії, результати інвестиційного процесу. Потреби, інтереси і цілі зумовлюють здійснення в державному управлінні необхідних дій, а саме: ухвалення і практичну реалізацію інвестиційних рішень. Таким чином, відбувається реалізація функцій державного управління.

Склад елементів та порядок функціонування механізмів державного управління інвестиційним процесом визначається метою, засобами впливу на об'єкт, зв'язками між елементами системи, наявністю ресурсів та можливостей конкретної ситуації. обов'язковими складовими є: цілі, принципи, функції, методи, інформація, технологія та технічні засоби.

Механізм державного управління інвестиційним процесом включає в себе суб'єкти регулювання (державні та регіональні органи влади), об'єкти регулювання (сфери виробництва та послуг (окрім підприємства), інфраструктурні елементи регіонального інвестиційного ринку, галузі, території, та ін., тобто все

те, на що спрямовано увагу органів влади для забезпечення умов підвищення ефективності інвестиційного процесу в регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Будяков В.С. Методи підвищення інвестиційної активності у регіоні: Автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / В.С. Будяков. - Донецьк, 2009. - 24 с.
2. Балак І.О. Механізм державного регулювання розвитку економічної системи проблемного регіону: Автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил та регіональна економіка» / І. О. Балак. - К., 2009. - 22 с.
3. Горбачова Ю. І. Складові інвестиційного клімату і чинники, які його формують / Ю. І. Горбачова // Коммунальное хозяйство городов: науч.-техн. сборн. — К.: Техніка, 2005. — Вип. 62. — С. 151-157.
4. Інфраструктура інвестиційного розвитку / П. Гайдучкий, В. Баліцька, Ю. Каракай та ін. - К.: Міленіум, 2003. - 218 с.
5. Крайник О.П. Система механізмів регулювання регіонального економічного розвитку: Автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / О.П. Крайник. - К., 2009. - 40 с.
6. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність: Навч. посіб. - К.: ЦУЛ, 2003. - 376 с.
7. Покотило Т.В. Сутність і складові механізму державного регулювання регіональних інвестиційних процесів // Теорія і практика державного управління. – 2009. – Вип.3(26) - С. 1-10.
8. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом. - К.: Лібра, 2002. - 472 с.
9. Структурно-функціональне забезпечення діяльності територіальних органів влади / Н. М. Мельтюхова, В. В. Корженко, Г. С. Одінцова [та ін.] ; за заг. ред. Н. М. Мельтюхової. - Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2007. - 244 с.
10. Сільченко І.А. Управління інвестиційним процесом на регіональному рівні // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. -2009.- №4(8). - С. 111-115.
11. Фабозци Ф. Управление инвестициями: Пер. с англ. - М.: ИНФРА-М, 2000. - XXУІІІ. – 932 с.
12. Шарп У, Александер Г, Бвйли Дж. Инвестиции: Пер. с англ. - М.: Инфра-М, 1999. - XII. - 1028 с.

Стаття надійшла до редакції 19.07.2012 р.

ТОВ "ДКС Центр"